

10^ο Συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία»

Αθήνα, 12-14 Νοεμβρίου 2015

(<http://www.eleto.gr/gr/Conference10.html>)

Σάββατο, 14 Νοεμβρίου 2015, 17:10-19:10

Ανοικτή συζήτηση:

«Για μια γραμματική του νεοελληνικού επιστημονικού λόγου –
Γλωσσικά και ορολογικά ζητήματα των ειδικών γλωσσών των
θεματικών πεδίων που δεν καλύπτονται από τις σύγχρονες
γραμματικές»

Παραδείγματα ιατρικής ορολογίας ενδεικτικά της ανάγκης για μια
γραμματική του νεοελληνικού επιστημονικού λόγου

Θεόδωρος Μουντοκαλάκης

Η κλίση τριτόκλιτων ουσιαστικών καταληκτικών (π.χ., ο όρχις, του όρχη (:)- ο ασθενής, του ασθενή (:)
ή ακατάληκτων (π.χ., οστούν → οστό, οστού)

Η χρήση αγγλικών προθημάτων που αποκτούν διαφορετική έννοια όταν μεταφέρονται φωνολογικά στη
γλώσσα μας. Π.χ., το πρόθημα *pro* έχει την έννοια της υποστήριξης (*pro-American* = φίλος των
Αμερικανών), ενώ στη γλώσσα μας το φωνολογικά όμοιο του *προ* σημαίνει πριν από ένα γεγονός.
Έτσι ο όρος *pro-inflammatory*, που σημαίνει (παράγοντας) που ευνοεί (προάγει) τη φλεγμονή, όταν
μεταφράζεται ως «προ-φλεγμονώδης» αποκτά την έννοια του (παράγοντα) που προηγείται της
φλεγμονής.

Η μίμηση ξενόγλωσσης σύνταξης. Π.χ., η απόδοση των όρων *B-lymphocyte* και *T-lymphocyte* σε *B-
λεμφοκύτταρο* και *T-λεμφοκύτταρο*, όπως, δυστυχώς, έχει πλέον καθιερωθεί, αποτελεί μίμηση της
συντακτικής δομής που ακολουθείται στην αγγλική και τη γερμανική γλώσσα (*B-lymphocyte*, *T-
lymphocyte* και *B-lymphozyt*, *T-lymphozyt*, αντιστοίχως). Στην ελληνική γλώσσα, το ουσιαστικό
προηγείται των προσδιορισμών *B* ή *T* (*λεμφοκύτταρο B* ή *λεμφοκύτταρο T*, όπως, π.χ., θα λέγαμε
γραμμή A ή *B* ή *σημείο A* ή *B*). Η ίδια σύνταξη εφαρμόζεται και στη γαλλική (*lymphocyte B* ή
lymphocyte T) και την ιταλική (*linfocita B* ή *linfocita T*) γλώσσα. Επίσης, οι όροι *σπληνομεγαλία*,
ηπατομεγαλία, *ακρομεγαλία* κ.ο.κ. που έχουν επικρατήσει και στη γλώσσα μας ως αντιδάνειο είναι
ασύμβατοι με την ελληνική σύνταξη, όπου το επίθετο προτάσσεται του ουσιαστικού επομένως, στις
σύνθετες λέξεις που περιέχουν το λεξικό μόρφημα *μέγας* ή *μεγάλος* ο επιθετικός προσδιορισμός

προηγείται του ουσιαστικού (π.χ., *μεγαλοθυμία, μεγαλομανία, μεγαλοφυΐα, μεγαλοψυχία* και κατ' επέκταση, *μεγαλακρία, μεγαλοκαρδία, μεγαλοσπληνία*).

Το πρόβλημα των αντιδανείων. Υπάρχουν πολλά παραδείγματα: (1) Στην ελληνική ιατρική ορολογία απαντά ο όρος *αιμοφιλία* που αποτελεί κατά λέξη μετάφραση του όρου *Hämophilie* (από τις ελληνικές λέξεις *αίμα* και *φιλέω*, φιλώ, με τη σημασία του δείχνω προτίμηση), που εισήχθη το 1828 στη γερμανική γλώσσα και καθιερώθηκε στη συνέχεια και σε άλλες γλώσσες (*haemophilia, hemophilia, hétophilie, emofilia*). Στην κυριολεξία, όμως, δεν πρόκειται για προτίμηση στο αίμα, αλλά για τάση για αιμορραγία. Ο όρος αιμορροφιλία είναι, επομένως, ορθοεπότερος. (2) Ο ξένος όρος *thalassaemia* ή *thalassemia* προτάθηκε το 1925 από τον Αμερικανό αιματολόγο-παιδίατρο Thomas Benton Cooley (1871-1945), που δημιούργησε τον όρο από τις ελληνικές λέξεις *θάλασσα* και *αίμα*. Από ορισμένους Έλληνες συγγραφείς χρησιμοποιείται ο όρος *θαλασσαιμία*, ως κατά λέξη μετάφραση του ξένου όρου. Ο όρος, όμως, *θαλασσαιμία* δεν έχει νόημα στη γλώσσα μας, αφού δεν πρόκειται, προφανώς, για αίμα που περιέχει θάλασσα, αλλά για αναιμία που παρατηρείται στην περιοχή της Μεσογείου θάλασσας (εξ ου και ο εναλλακτικός όρος Μεσογειακή αναιμία). Ο ξένος όρος αποδόθηκε στη γλώσσα μας ως θαλασσαναιμία από τον Κωνσταντίνο Γαρδίκια. (3) Ο όρος *κολονοσκόπηση* έχει καθιερωθεί και στη γλώσσα μας ως αντιδάνειο από τον αγγλοσαξονικό όρο *colonoscopy* (από τις ελληνικές λέξεις *κόλον* και *σκοπώ*). Ωστόσο, γραμματικά ορθότερος είναι ο όρος *κολοσκόπηση*, τον οποίο χρησιμοποιούν, άλλωστε, και οι Γάλλοι (*coloscopie*).

Σημασιολογικά προβλήματα προκύπτουν όταν ο ξενόγλωσσος όρος μεταφέρεται στη γλώσσα μας χωρίς να έχει κατανοηθεί πλήρως η έννοιά του. Παραδείγματα: (1) Η μετάφραση του όρου *global amnesia* σε «σφαιρική αμνησία». *Global* σημαίνει, βέβαια, *σφαιρικός* (globe=σφαίρα), αλλά και *παγκόσμιος* και *συνολικός, καθολικός*. Στην προκειμένη περίπτωση πρόκειται για καθολική (πλήρη) αμνησία. (2) Η μετάφραση του όρου *case* σε «περιστατικό». Περιστατικό είναι το γεγονός, το συμβάν. Ο αγγλικός όρος αναφέρεται στο ιστορικό νόσου και η σωστή μετάφραση είναι «περίπτωση» (π.χ., περίπτωση ασθενούς με πνευμονία). (3) Ο όρος *anorexia nervosa* έχει αποδοθεί στα ελληνικά ως «νευρική ανορεξία», αλλά αυτή η κατά λέξη μετάφραση του λατινικού όρου δεν αντιστοιχεί στη φύση της συγκεκριμένης παθολογικής διαταραχής (ψυχαναγκαστική ενασχόληση με την εικόνα του σώματος). Σημασιολογικά ορθότερος είναι ο όρος «ψυχογενής ανορεξία». (4) Αν και ο όρος *evidence based medicine* έχει ενταχθεί στο καθημερινό ιατρικό λεξιλόγιο, εξακολουθεί να υπάρχει σύγχυση ως προς περιεχόμενό του. Στη χώρα μας, σημαντικό μέρος της σύγχυσης οφείλεται στην ακατάλληλη μετάφραση του αγγλικού όρου *evidence*. Η έννοια αυτού του όρου, όπως την είχαν κατά νουν οι ανάδοχοι του, υποδηλώνει πιθανότητα και επομένως, η ορθή απόδοσή του στη γλώσσα μας είναι «ένδειξη» και όχι «απόδειξη» ή «τεκμηρίωση», που παραπέμπουν σε βεβαιότητα.